

Ik zou de zaak nu onder een vergrootglas kunnen leggen, zoals ze dat doen in die leerzame films om te laten zien hoe zaadjes ontkiemen en bloemblaadjes zich ontvouwen. Dat zou dan in dit geval inhouden hoe de stem lager werd, de spieren zich ontwikkelden en er een baard ontsproot, allemaal verschijnselen die op zich weinig interessant zijn en alleen maar dienen om aan te geven dat de jeugdijaren achter hem liggen, dat het voormalige kind nu in volle vaart op weg is naar de volwassenheid en op koers ligt om een bepaald soort volwassene te worden, eentje van de beste of eentje van de slechtste soort, of iets daar tussenin.

Het was onvermijdelijk dat Rick zou worden wat hij werd. Jeff Williams leerde hem pianospelen. Art Hazard hielp hem een trompet uit te zoeken toen hij het geld daarvoor bij elkaar had, en toen ze eenmaal zo ver waren, leerde hij hem ook hoe je erop moest spelen. Voor de rest was het zijn innerlijke gedrevenheid die ervoor zorgde dat hij zich onvermoeibaar inzette. Om te leren pianospelen, om te leren trompetspelen, om muziek te maken. Die gedrevenheid hing altijd om hem heen, zoals modeverschijnselen om de rest van ons. Hij kon niet stoppen met musiceren zoals je soms niet kunt stoppen met patience. Zodra je merkt dat je niet gaat uitkomen, pak je de kaarten bij elkaar, schud je ze, en leg je ze nog een keer uit. Je probeert het nog één keertje en als je weer niet uitkomt, stop je ermee en ga je naar bed. Maar als je al jaren patience speelt, en trouwens ook als je dat nog maar kort doet, ga je niet naar bed. Je probeert het nog eens, en nog eens, en als

je uitkomt vraag je je af of je misschien twee keer achter elkaar kunt uitkomen, dus leg je de kaarten nog een keer uit, gewoon om te kijken. En als het inderdaad zo gaat, zou het wel een soort record zijn als het drie keer achter elkaar zou lukken, en als het niet lukt, is het ergens ook wel zonde om te stoppen omdat het niet gelukt is, dus blijf je toch maar doorgaan totdat een invloed van buitenaf zoals een rinkelende telefoon of simpelweg de vermoeidheid je een halt toeroept. Zo was het ook met Rick. De drang te musiceren kleefde aan hem als een bloedzuiger. Hij zat achter de piano in de Cotton Club te oefenen tot zijn vingertoppen beurs waren omdat ze zo vaak de verkeerde kant op waren gestuurd, en hij speelde trompet tot zijn lippen zich van ellende naar binnen krulden en trillend aangaven dat ze geen verdere plooiing konden verdragen. Maar hij hield pas op als dat moest, als het tijd was om naar Gandy's te gaan of om iets te eten te halen.

Of om naar school te gaan. Bijna acht maanden lang was hij weggekomen met zijn gespijbel, maar net toen hij daar gerust op begon te worden wist Lowell High School hem toch bij Gandy's te achterhalen, waarop de schoolleiding een hoop trammelant maakte, zowel tegenover hem als tegenover Gandy's. Hij was er, ook nadat hij zijn trompet had gekocht, blijven werken omdat hij er tweevijftig per week verdiende en omdat hij zo elke dag Smoke Jordan kon treffen zonder te hoeven afspreken. Die middagen waarin hij kegels opzette gaven bovendien een bepaalde vastigheid aan zijn bestaan, een mooi alternatief voor de prettige regelmaat die een gezinsleven je normaal gesproken biedt. Het gaf hem iets om van weg te gaan en naar terug te komen, zo'n verplichting die vrijheid haar waarde verleent. Ik moet zeggen dat de leerplichtambtenaar hem een heel ander soort verplichting oplegde, en vanuit onze invalshoek gezien een fraaie ook. Hij sleepte Rick voor de kinderrechtter, die hem eerst een poosje

liet wachten zodat hij in een ontvankelijke stemming zou geraken, en hem vervolgens een aantal vragen voorlegde, tamelijk bruusk en voldoende om een jongen met Ricks gevoelige karakter zodanig te imponeren dat hij een flinke tijd braaf zou zijn. Daarna werd hij onder toezicht geplaatst, met de verplichting zich twee keer in de maand te melden, en brachten ze hem onder politiebegeleiding terug naar school.

En zo zat hij voortaan van maandag tot en met vrijdag van half negen tot drie als een kettingganger vast aan Lowell High School. Er waren nog twee maanden te gaan in wat zijn eerste jaar had moeten zijn, en natuurlijk was het een vergissing om hem daar te laten zitten en 'Ik weet het niet' te laten antwoorden op werkelijk elke vraag die hem de rest van dat trimester werd gesteld. Heel ontmoedigend en een klap van jewelste voor zijn trots. Maar armeluiszonen worden niet met een privéleraar naar de kust gestuurd voor bijles als ze achterop zijn geraakt op school. Ze volgen het onderwijs zoals de overheid dat verschaft en als ze het niet redden, redden ze het niet. Rick Martin vormde een perfecte illustratie van dit feit. Hij begon acht maanden te laat en volledig onvoorbereid op school, antwoorde met 'ik weet het niet' op alle vragen en bleef voor het overige letterlijk stom.

De kinderrechter had zo'n greep op hem dat hij ook het jaar daarop naar Lowell ging en overnieuw begon als eerstejaars. Dit keer had het een makkie moeten zijn en had hij zelfs ten opzichte van de nieuwe lichten Japanners gelijke kansen moeten hebben, maar zo liep het niet. Zijn vaste antwoord had zich in het voorafgaande schooljaar zo in zijn hoofd vastgezet dat het zonde van de moeite leek om iets anders te bedenken. Hij hing wat slungelig in zijn bank aan muziek te denken en fantaseerde eindeloos over hoe Smoke, Jeff, Hazard en hij de muziekwereld volledig op zijn kop zouden zetten en de ene na de andere spectaculaire triomf vierden. Hij had soms wel

zes of zeven van dat soort fantasieën op een dag, stuk voor stuk precies zo getimed dat je er een lesuur mee doorkwam, of hij werkte één knoeperd helemaal uit, verdeeld in hoofdstukken en zo uitgebreid dat hij er de hele dag mee vooruit kon. Het was steeds hetzelfde verhaal, met kleine variaties in de manier waarop alles zich voltrok. Het aantrekkelijke van het zichzelf eindeloos vergasten op zulke fantasieën was gelegen in het recht van de fantast om zichzelf als de held van het verhaal op te voeren, een held die hij kon voorzien van alles waar het hem in zijn niet-fictieve leven aan ontbrak. Hij was rijk (je zou zijn appartement eens moeten zien), hij was briljant (getuige zijn diepgravende kritische oordelen over muziek en muzikanten), hij werd door iedereen gewaardeerd, maar door zijn vaste vrienden en collega's Jordan, Williams en Hazard (kleur weggelaten, of althans niet zo zichtbaar) als een soort god beschouwd, en als klap op de vuurpijl was hij een beestachtig goeie trompettist!

Zo kwam hij de dagen door, en om drie uur kon hij dan zijn boeken in een kluisje gooien, het schoolgebouw achter zich laten en een sigaret opsteken. Bij de padvinderij hadden ze hem als voorbeeld kunnen opvoeren om de theorie te illustreren dat sigaretten roken de geest afstompt en lichamelijke groei belemmert, wat indertijd de pendant was van de tegenwoordig zo breed uitgevente opvatting dat sigaretten roken je intellectuele vermogens bevordert, je zenuwen kalmeert en wonderen doet voor je teint. En nadat hij een sigaret had opgestoken, ging Rick zo snel als zijn benen hem konden dragen naar de Cotton Club, waar hij zichzelf binnenliet met een kopie van de sleutel van Jeff die hij had laten bijmaken, en ging hij aan de slag op de kleine vleugel van de Cotton Club.

Daar begon zijn dag eindelijk echt. Hij werkte met een inzet die je niet bij elke jongen van vijftien zult aantreffen, die je trouwens bij niemand zult aantreffen, behalve bij de buiten-

beentjes, degenen die keihard moeten werken, of ze het nu leuk vinden of niet, en niet om economische redenen. Als hij 's middags in de Cotton Club achter de vleugel plaatsnam, legde hij het pantser van onverschilligheid af dat Rick Martin droeg, de jongen die om tien uur 's ochtends op school zat, en werd hij bezield en krachtdadig. De drang om te onderwerpen, om dingen te dwingen de vorm aan te nemen die hij wilde, zat hem in het bloed. Hij was meer geïnteresseerd in trompetspelen dan in pianospelen, maar wilde desondanks niet stoppen met pianospelen totdat hij wist dat hij het instrument naar zijn hand had gezet. Als hij het eenmaal getemd had en het uit zijn hand at, zou hij kunnen rusten, maar tot het zover was zou hij blijven oefenen.

Op zondagmiddagen gaf Jeff hem aanwijzingen. Hij leerde hem van blad spelen, leemtes op te vullen met deugdelijke akkoordenreeksen, en de partij voor de rechterhand te versieren met min of meer conventionele variaties, simpele dingetjes die alleen maar bedoeld waren om hem er gevoel voor mee te geven. De standaardvariatie was vanuit pedagogisch oogpunt gezien helemaal geen gek idee. Als Jeff het had beredeneerd, zou hij ongetwijfeld hebben gezegd dat je pas iets origineels kunt verzinnen als je eerst weet wat conventioneel is. Hij had het niet beredeneerd, maar bezat een zuiver instinct dat op bewonderenswaardige wijze de doeleinden van redeneren bereikte. Zijn troefkaart als leermeester was echter dat hij elke zondag nadat hij Rick had verteld wat hij moest doen, zelf achter de piano kroop en de les besloot met een concert waardoor Rick in een gelukzalige roes van goede voornemens naar huis ging. Gevoelige muzikleerlingen gaan doorgaans een van twee kanten op na het horen van een echt schitterende uitvoering. Met name jonge violisten hebben na het bijwonen van een concert van een wonderkind als Yehudi Menuhin ofwel het gevoel dat ze beter kunnen gaan

tennissen ofwel het idee dat ze ergens de tijd vandaan moeten halen om harder te studeren. Rick behoorde tot de tweede soort. Als Jeff Williams de les afrondde met een gratis staaltje muzikaal meesterschap vatte Rick dat op als een aansporende tik met de zweep en verliet hij het pand vervuld van vastberadenheid om zich verder te bekwamen. En vastberadenheid was bij hem geen leeg, abstract begrip.

En hij hield het vol. Hij oefende elke middag twee uur in de Cotton Club en liep dan zo snel als hij kon naar huis om iets te eten, waarna hij nog een paar uur trompet speelde. Om een uur of negen trof hij dan Smoke bij Gandy's en gingen ze een tijdje naar het combo van Jeff luisteren, nu wel binnen, soms op de vloer achterin de orkestschelp, soms achter in de zaal met het dansende publiek tussen hen en de muziek in. Hij was intussen zo gewend met negers op te trekken dat het hem niet langer iets kon schelen als mensen hem bevreemde blikken toewierpen. Hij was die blikken inmiddels gewoon gaan vinden, zoals iedereen met een afwijkend uiterlijk. Zo is het nu eenmaal, kijk gerust, dat doet iedereen. De danslustigen in de Cotton Club probeerden er niet achter te komen hoe het zat. Voor hen waren er twee mogelijkheden: hij was ofwel het erg blank uitgevallen resultaat van een ongebruikelijke interracial verbintenis, ofwel een blanke jongen met een merkwaardige smaak. De beide mogelijkheden schoten hen kort door het hoofd en daarna gingen ze verder met dansen.

Voor het einde van het jaar kreeg Smoke een vaste baan als drummer bij Jeff. Op een avond kromp Ward in elkaar van de buikpijn, liet het drummen verder aan Smoke over en ging naar huis. Drie dagen later was hij dood, geveld door het gif uit een ontstoken blindedarm die was geknapt.

De middag daarop zat Rick te oefenen in de Cotton Club toen Smoke op de achterdeur bonkte. Hij zei het zodra Rick hem had binnengelaten: 'Ward is dood.' Rick was heel ergens

anders met zijn hoofd, hij had hard zitten werken. 'Bedoel je Ward?' zei hij, toen het eindelijk tot hem doordrong. Ze stonden getweeën bij de deur. Rick zag er zo suffig uit alsof hij zojuist uit een diepe slaap was gewekt. Smoke zag er verdrietig uit.

Ze bleven een tijdje zwijgend staan en toen verdween de verstrooide uitdrukking die altijd op Ricks gezicht lag als hij opging in de muziek, en keerde hij helder terug op aarde.

'Tjee!' zei hij terwijl hij zijn handen diep in zijn zakken duwde en zwaarwichtig zijn hoofd schudde. 'Dat is niet best. Wie moet Jeff nu nemen als drummer?' Maar toen was één en één ineens twee en keek Rick Smoke stralend aan alsof hij helemaal op eigen kracht tot een geweldig inzicht was gekomen. 'Jou,' zei hij. 'Tjee!'

Smoke bevestigde dit inzicht en keek verdrietiger dan ooit. 'Jeff heeft me vanochtend gevraagd. Arme kerel. Zit ik twee avonden in zijn plaats te drummen en ergens stilletjes te hopen dat hij nog een paar dagen langer ziek blijft, of er een poosje tussenuit gaat om weer helemaal op krachten te komen, en dan piept hij er vannacht inenen tussenuit.'

Smoke zag eruit alsof hij elk moment in huilen uit kon barsten, en wreef de hele tijd met de rug van zijn hand over zijn voorhoofd, zodat zijn vaalroze handpalm te zien was. 'Jeff, Davis en ik hebben vanochtend zijn moeder gesproken,' zei hij. 'Zij vertelde dat hij die avond dat hij ziek werd naar huis was gekomen en nadat hij naar bed was gegaan, was beginnen te schreeuwen, maar dat ze niet naar zijn kamer was gegaan om te kijken omdat ze dacht dat hij gewoon zat was of zo, maar na een tijdje klonk het net alsof hij lag te huilen, en was ze toch gaan kijken, en toen lag hij over de vloer te rollen. Ze dacht eerst dat hij misschien door de Heilige Geest was bevangen, maar later dacht ze dat hij iets verkeerd had gegeten, dus ging ze naar buiten om in de telefooncel op de

hoek een dokter te bellen, maar ze wist niet hoe die telefoon werkte en verspeelde haar muntje en toen was ze maar gaan lopen. Uiteindelijk had ze een heel eind verderop op Alameda Street een politieagent gevonden en die had een ambulance gebeld, maar toen die er was, was die arme George er al knap beroerd aan toe geweest. "Ze moesten hem naar het streekziekenhuis, zowat in Pasadena, brengen," zei ze, "en een hele partij formulieren invullen en de volgende ochtend hebben ze hem geopereerd, maar dat mocht niet meer baten. Zijn blindedarm was geknapt, dat was wat er gebeurd was."

Rick wendde zijn blik af om niet de hele tijd naar die boven Smokes opengesperde ogen heen en weer bewegende roze handpalm te hoeven kijken. Hij liep terug naar de orkestschel waar Wards drumstel stond en zei: 'Ja, zonde.' Daarna keek hij om en zei tegen Smoke: 'Wanneer ga je beginnen?'

Smoke kwam hem langzaam achterna en zei: 'Je verwacht niet dat iemand die we allemaal kenden er zomaar inen tussenuit zou piepen. Iedereen kende hem. Het voelt raar dat iemand die er altijd bij was zomaar doodgaat.'

'Ja,' zei Rick, die het daarbij liet en naar het drumstel keek.

Smoke, die wilde doorfilosoferen, besprak de dood in engere en in brede zin. Het brede aspect behandelde hij heel grondig: de dood, zei hij, komt voor ons allemaal, zowel voor de machtigen als de machtelozen. Neem bijvoorbeeld de rijkste man van de wereld, die komt evengoed aan de beurt als iemand die aan de lopende band staat. De dood komt, hoe dan ook. Alleen zit het verschil misschien in hoe je doodgaat. Of wanneer. Wie weet er over honderd jaar nog of je werd neergeknald toen je uit een loopgraaf kwam met het idee een of andere Duitser om zeep te helpen voor je vaderland, of dat je op een elektrische stoel zat omdat je iemand had doodgestoken die je heel graag wilde doodsteken?

‘Ze weten het heus wel als je de Onbekende Soldaat bent,’ zei Rick, om op te komen voor een eervolle dood.

Een dergelijke onweerlegbare hommage aan de eer onderbrak Smokes gedachteloop. Hij keerde snel terug naar het onderhavige geval, naar de dood in engere zin. George Ward was dood, zomaar pardoos. Hij was pas eenentwintig. Als hij zomaar kon doodgaan, kon dat iedereen overkomen, Nathan, Bud, of jezelf. Door zoiets raak je op je hoede en verlies je het vertrouwen in degenen in wie je dat juist het meeste hebt. Het geeft je een luguber gevoel over alles wat leeft.

‘Arme Ward,’ zei hij.

‘Wanneer ga je beginnen?’ vroeg Rick. Over de dood had hij niets te melden, het enige waar hij ooit iets over te melden had, was muziek. Hij kon je vanuit zijn optiek als pianist of trompettist zeggen of een stuk moeilijk of makkelijk was, en in bredere zin kon hij je als kritisch luisteraar meteen vertellen of iets goed of slecht was. Binnen de begrenzingsen van zijn zelfgekozen terrein had hij een feilloze, instinctieve smaak. Daarbuiten was hij doof, blind en stom, en zelfs half kreupel en min of meer lam. Wat kon hem de dood schelen? Wat kon hem vlakke meetkunde schelen, of Spaans? Hij keek aandachtig en met schattend oog naar het drumstel van wijlen George Ward.

‘Ik denk dat ik vanavond voor vast begin,’ zei Smoke. ‘Ik heb nu drie avonden voor hem ingevallen, als je de avond dat hij ziek werd meetelt, en hij is pas vannacht om vier uur overleden. Ik voel me er niet zo prettig bij. Op het drumstel van een dode drummen, ik weet het niet. Ik heb het gevoel dat ik niet weet hoe ik erop moet drummen, alsof ik al dat soort slagwerk tot zonet nooit eerder heb gezien. Ik zou tegen Jeff kunnen zeggen dat hij Mort Fricke moet nemen. Die doet het wel.’

Ricks ogen schoten vuur. Het was voor het eerst dat hij vond dat er iets mankeerde aan Smoke.

‘Godallemachtig!’ zei hij in een oprechte opwelling van boosheid. ‘Wou je zeggen dat je die baan misschien niet aanneemt terwijl Jeff je nog wel zelf heeft gevraagd? Godallemachtig, kloothommel die je bent, heb je soms zaagsel in je hoofd?’

Zoals hij ze zei waren dit harde woorden. Smoke keek geschokt op, hij kon niet geloven dat hij het goed had gehoord. Hij liet zich langzaam op de pianokruk zakken, legde zijn hoofd op de zwarte en witte toetsen en begon te huilen, geluidloos, maar het was wel degelijk huilen. Rick keek naar het plafond, toen naar de grond, en uiteindelijk naar Smoke. Bij de aanblik van dat zwarte hoofd dat gebogen was uit verdriet om zijn dode vriend en uit gekwetstheid om de scherpe woorden van een levende vriend, vloeide de spanning weg uit Rick. Hij zette zich naast Smoke op de pianokruk, sloeg een arm om diens schouders, en met zijn gezicht vlak naast dat van Smoke op de toetsen deed hij een oprechte bekentenis:

‘Ik meende het niet toen ik je een kloothommel noemde, Dan. Het enige wat ik wilde zeggen, was dat je een hartstikke goeie drummer bent, en nu heeft Jeff er een nodig, en jij bent dus heel erg goed. Ik zei dat omdat jij beter bent dan al die anderen. Verdomme, honey, schei uit met huilen anders begin ik ook. Het spijt me van wat ik heb gezegd en ik meende het niet. Eerlijk waar, ik meende het niet.’

Hij deed het naar beste kunnen, zeker als je bedenkt dat dit de eerste keer was dat hij gevoelig en begripvol jegens iemand moest optreden. Zijn kennis van het jargon beperkte zich tot de teksten van populaire liedjes. Hij slaagde er echter in het vereiste effect te bereiken, althans voldoende om ervoor te zorgen dat Smoke ophield met huilen. Ze voelden zich allebei een stuk beter toen ze opstonden van de pianokruk, de

een gerustgesteld en de ander van alle blaam gezuiverd, en geen van beiden beschaamd, al had de een onmiskenbaar gehuild als een overspannen vrouw en was de ander vervallen in de verkeerde terminologie.

‘Kom,’ zei Rick, ‘laten we een sigaretje opsteken.’ En dat deden ze. En na een poosje legde Rick zijn sigaret in een gleuf boven het toetsenbord waar weleens eerder een sigaret had gelegen, ging weer zitten en zei: ‘Wat vind je hiervan?’ Waarna hij het snelle deel doorspeelde van een stuk dat *Dog on the Piano* heette, een soort toondicht, het vervolg op een ander stuk dat *Kitten on the Keys* heette en dat destijds heel populair was onder de klavierleeuwen. Rick stortte zich er vol overgave op en toen hij klaar was zei Smoke: ‘Als ik niet kon zien dat jij het bent, zou ik zweren dat het Jeff was.’ De hoogst mogelijke lof. ‘Hoelang heb je daarop geoefend?’ vroeg hij.

‘O, een week of zo,’ zei Rick. Dat was een leugen, een flagrante leugen. Hij was er zeker drie weken lang twee uur per dag mee bezig geweest.

‘Speel dat stuk nog eens,’ zei Smoke. De geslagen hondenblik was uit zijn ogen verdwenen. Het oogwit was weer wit geworden. Rick speelde het opnieuw, en halverwege ging Smoke achter Wards drumstel zitten, waarna het nog slechts een kwestie van tijd was. Rick en hij speelden tot de kok al druk in de weer was in de keuken en het al bijna donker was in de zaal. Ze vertrokken samen.

‘De moeder van George organiseert morgenmiddag een rouwbijeenkomst voor hem,’ zei Smoke toen ze buiten waren. ‘Jij kunt ook komen als je wilt, het is alleen voor vrienden. Ze heeft Jeff gevraagd of die wil komen spelen, en die arme Jeff weet niet wat hij moet doen. Hij heeft geen idee wat hij moet spelen omdat het... nou ja, je weet wel wat voor iets er gespeeld zou moeten worden, en hij zegt dat er op de piano in de kerk iets van zes of acht toetsen zitten die alleen maar